

Hax Uullanne Wosso'limmi Duuha'a

Leveled

Hadiyyisa

Ku qanannaaxxi hara'mash kitaab Yu.Es.Ay.Di (USAID)eenssi siidamukki diinaxxi hara'matinne, Seev Ze Childireeninne (Save the Children), Losa'n Ministeerinnee Dabuuphphi Giir Giichchi Gassi Losa'n biiro'inee maqireem angejjinne guda koobamukko.

2009 H.D

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

 Save the Children

The CC By license lets others distribute, adjust, and build upon this work, for free or commercially, as long as credit is given to the original creation. However, any changes from the original must be indicated.

For more info please refer: <https://creativecommons.org/licenses/>

Hax Uullanne Wossoo'limmi Duuha'a

Baxxanchi 4

Saanti 15

Leveled

Losisaanchina/ona Tiissiishsha

Ku hara'mash qanannaaxxi kitaab gudukki horoor sawwit ciilluwwi qanannaaxxi xanato fuu'lisimminatte. Ka kitaaba awwaaxximmiinse gaassinaa ciilluwwa gaafaassimina kitaabo'ommi horoor sawwite caakkisimmi hasisookko. Misilluwwi amadu sawwitenem ciilluwwi maqire atoorarimmi qanannaato fuu'lisoohaannooma qoossimmi hasisa. Losaan kitaabo'ooma qanannaa'amaa lasonne xa'michchuwwina dabachcha uwwameena xanamuda'e qoossimmi niinnise egeramoohane.

Qanannaaxxi Illaqqi Xa'michchuwwa

1. Wossoo'limma yimmi mayyimma?
2. At yoonti hegegonne wic oos maha maha lello lellooda'e kure.

Usheexxat 1: Lommanni wosoo'limaa oos Kallo'oo

Hax uillanne qoor manname ihukko wic oos wosoo'loo annanni annanni googguwwi yookko. Oos balla allaachchenne lar goddaa lasage annanni annanni lello lellimminne wosoo'lookko. Qoor manni odim hegeegonne siidamoo lommanchi minenne, te'im wi'l bakkaaranne wosoo'lookko. Hegeegonne mat olla'anne xissaa iinse'u manchi yoohaarem ee mancho xa'meena wixxu mannim wosoo'leena xanookko. Manni baxiinsi usheexxoo ammanenne maaro'i ballanne lar mine aagaa lasage bunina weeshakko'i minennem wosoo'lakkamo.

Allaachchi beyyonne oos lelloo lelli araqa.
Eehanniinsi mat kallo’i lello. Kallo’i lellone uullaa moo’oo ooshshichchi hee’ooyyo. Lellakkamok kallo’i muginnette. Aphphisakkamoka quyya te’im buruura yakkamo. Gaassakka’a lellakkam biira qeddaa makkaa, lam tochchi eleelaa qoodakkamo. Kallo’i lello asheessiisoo daanni ihu manchi lambe’i beyyonne buruura amadaa uullookko. Lamem kollonne lellitam keeniinsi lam qoor oos kallo’i muga amadda’a heeshita’a uulla moo’lo’uyyi egettamo.

Lellishoo daanni buruuchcho (quyyichcho) lamem oosinam lambe’i ihoo beyyonne takaa’ookko. Ka kollik ekollo, ekollik odim ka kollo aphphisukkuuyyi quyyichchi lambe’enne xophxophitamo.

Quyyichcho anginne amadakkamoyyo. Lokkinnem gafe’akkamoyyo. Mashka’oomim, gereero’o kolli lellaan quyyichcho hasukkuuyyi lokko te’im anga aphphisoobe’isinatte.

Lelloo ooso lam manchi doo'litamo. Lamem elelam kadoolli lokki xorbe'isa egeroo keen hee'ookko. Lambe'enne geeraa lelloo keenim hee'ookko. Lelli hundam lellakkamok lar goddaa cicciissaa lasage. Lellakko'uuyyi mat lelli beeddookkok mat kolli mat kollonne tommi kore gaassaa elela agisukkaa'leensette. Mat manchi quyyichcho aphphisookkok ixxi makkanne uullaatette. Manni makkanne uullaa aphphisulas “Shiinja” yakka'a lello uullisakkamo. Huushamchi guzumo'o okolli aphphisona uwwakkamo.

Buruuchcho anginne amadukkok te'im lokki oobbinne gafe'immim shiinja yisiisookko. Ee seera egerimmi kallo'o lelloo oos hundim la'immi giddo. Quyyichchi mat muginne aphphisoohaare mullaanni kollo uulla amadaa marimmi hasisoo'isa la'immi giddome. Mashka'im manchi uullichchi gabalanne hafachchanne marulas ille qooqiseena, inqo iiqeena, wodano aphphiseena xanoo bikkinatte.

Usheexxat 2 : Oos Gubamchaa Hantulule'i Lelloo

Laro dikkeena waaru anno'i yoo beyyonne te'im mine isseena hadaashshu abbaayyuwwi yoo beyyonne odim oos gubbamookko. Gubbamoo keen darab ihaa malaayyennem keedamoo keeno. Gubbantam lam oosika adaam saayyi summa, mirgo'i summa weeshukkuuyyi ka'isam yookko: "Bu bu bu bullika mat kollo, bilaambi'l quunqa. Ado agookkokii biishsho'otte, abulllokkokii bullichchette. Baddimmi mahane biqe edimmiinse!" yaa gaafaassokko. Gubbanchanne hanennetti ihukkuk kaa'ukkaannisa xigamookko. Midaad midaado ubbolas, "Haykara" yakkamo. Eehid yimmim lamikim malaayyi gudoo yimma.

Hantulule’i lelli oos lelluwwiinsi mato. Soor onti oos higaa higaa mutur losha amadaa uulloo’isa issakkamo. Mat manchi afuuchchi uullanne hantulule’e uulla amadiisaa fatakookko. Egeru keen hantulule’i geeronam mutur loshinne lambe’e huruuraa uullanne kaaxxixxamoo’isa issaa uullisulas moochcha shaakko yimmisa xigakkamo.

Ayyi la’ukko ixxuwwi illagenne higona wiigakkam hantululekkichcho mat beet huushu loshinne qasaa uullisubeelas te’im worinne huruuraa firaa annanni beyyonne uullulas moochchichchi xoraakkoo yimma. Eebikkina gaado maruta’nim uraaga siidubee’isa xigamookko yimma. Hantululekkichchomdu lambe’e huruuraa qasaa uullisulas gaado maruta’nim diina’a hollaa qasaa uraaga siidookko. Hochcheena dooma aaguta’nim hobba, kabeera, gibbaa damaallaa hollaa qasaa sheena xanookko yakka’a birshakkamo. Mullek lasinne uullukkoka qasaa uullisaa lasage eda qasukkaare, “Haramba qasaakko” yakkamo bagaan uraaga siidooyyo. Uraqqi annichchi luxxeka qasaa uullisukkaanan ihookko.

Oos looro'inne kobootinne qaxxanchi, lellakkam oos lelliinsi mato. Eehanninne lellakkamokim oos hawwadamoo bee'isinatte. Ee lellom "Orancha" yakkamo. Ee lellonne kobootinnem ihukko looro'inne mulli ooso aphphisukkuuyyi ixxi aphphisamu beelas qoxara yakkamo. Oosinam gaaxxi annisa xigamookko.

Lello oos haga'a qooccaa lam te'im sas oos mat kolli ihookko. Mulli keenim ee'isam mat kolli ikkamo. Ee'isinne kobootinne te'im looro'inne "Ora qaxxantamo". Ee lellina hundim allaattam lariinsi qee'litoo'ne biiriinsi gogukki koboota feetta'a anganne annannichchim amaddamo. Te'im looro'o feetta'a angannee kiisannee amadimminne matmato darabbo'uuyyi mulli kolli haga'i tuutichcho qasso'uuyyi lellitamo. Anganne looro'o te'im gogaalli koboot bee'ek gibookko. Okki angiinsi koboota te'im looro'o guullukkisa la'ulas hoollaa qasookko. Ee'isinne huushsho'i luchchi uullanne uboo'n mancho qasulas gaadonnem ora qasookko yakka'a atwonnakkamo.

Usheexxat 3: Eeshimmuwwa shaqqancha

Eeshimmuwwa shaqqancha yakkomok odim mat beet mutur losho uillanne makki anginne yoo qax malaayyinne kaasookko. Mulli fissiixamaanchi ee losh lugumonne xiniinsaa makki anginne kaasookko. Ee lasage illagee'naannika loshsha xoqolulas ekkanni eeshshimma shaakko yimma. Xoqolubeelas shukkoyyo yimma. Ee'isinne lonsaa xoqolukkoo kaa'aakoo yimma. Lamim mat matika findiliqaa'aa ubbuushshanne lophphulas kaa'aakoo yakkamo. Ee'isamdu ihulas, "I eeshimmuwwa shitaan hanno matteena" yaa, "Waare losho kaase!" yaa giddisookko. Ayyi la'ukko uulli hiimaa baanubee'las lambe'enne yoo qoor oos arasseena xanamookko. Ee lellonne oosik angi wod qoxallan moo'amookko.

Se'no'o kade'anchii xoreexxanchii oos wossoo'loo googguwwiinsi mato. Mat mato geellichchanne xoraa higulas qoxara yakkamo. Lamii sasio hincaa amaadoobee'isa se'lo'inne kade'ukkuuyyi hincaa'oobee'eka, woxalo'inne hollaa aphphisaa yaayyookkokam qoxara yakkamo.

Se'no'o kade'anchanne beyyo doo'lakkamoyyo. Kade'akkam beyyi lamado, tef maara, biqe, afare kade'anchi xanamookko. Ee lellom, "Nimanna, ni manna" yamamakka'a lam beyyo baxxamakka'a haga'innette. Haraaranne mat haga'i mancho mulli haga'i gambayito'aare oo mullam yookkok gibaa xorookko. Te'im uullanne gaffookko. Gaffu beyyonne odim kade'immi teeda'i ihu bikkina urakka'a higakkamo. Gibookkok hollookkoka makkanne gibookko labukkuuyyi biqenne te'im lamadonne kade'aa gibaaa xorookko. Geellichchanne yakko'i beyyo te'im elela gaassaa afukki manchi oranne diina'i gibaa xoroobee'isa hollaa amadeena xanookko yakka'a atwonnakkam bikkina qoxaroominne birshakkamo.

Bagaxxi qaalleencho fe'nanchi, illissi tiirissi lam oos lambe'enne lellakkam lello. Mat beet bagaxxi qar yoo kollo darabaa uullanne kaaxxixxoo'isa issookko. Mullek odim loh meetira ihoo qax beyyonne qee'laa uullaa ixxi bagadinne ekkanni qaalleencho qasulas qoxara yakkamo. Ee'isinne diina'a qee'lonnem xiniinsakka'a qasakkamisa losookko. Eekkam korkore lellitamo.

Bagado fe'nanchim moo'isookkok kaballa wic bagaxxi qaalleencho qee'lanne uullaa qasukkok, soodo gaado maruta'nim diina'a hollaa qasaa sheena xanookko yakkam summa uwwisiisookko. Hadiyyi heechchi qaanqanne ayyi ooshshichchim woraaddano fee'loo gabala hadaashshulas, laro allaareena firulas allaaraancho yimma. Ookki odim bagadoo mugaa anganne amadoo'n allaachchina firooyyo. Bagadim "Heebo'o" yamamookko. Odim mure bakkiisaa machchinne te'im sunchinne xallaa'aa kophanne sutoo billawwim hee'ookko.

Mullek odim chuke'i lellino wossoo'limma. Chuke'e lellakkamok lam lam ihakka'a looro'i misha feerakka'a, loorokkichcho saayyichcho yimminnem huushakka'a ekkanni looro'iinsi mato aa'aa eekka gagaannonne edookko. Ee'isinne guulleebbee'e lellookko. Lambe'enne iim huushakko'i loorokkichchi ubulas, baginnem okki korina lellaa ixxi larom dabarookko. Xanulas hundam guullaa qoxara yamamookko.

Chuke'e lellakko'uuyyi mat hundem looro'o guulleena hinculas looro'i mat hundem looro'o guulleena hinculas looro'i beeddeena hincukkok lasaanchi saayyichchotte yaa gatu loorokkichcho lob maxxarinne uullanne xiibaa amadaa cawwookko. Ee ammane hundam massaa guulleena hincukkok ixxi anganne yoo saayyichcho iime qeessaa huushaa anni maxxaaachchiinsi hiddibaa'aa fissaa lasage, hanaanaad waaroo loorokkichcho qolulas kaa'aakko yimma. Ee lasage, kaa'ukkaanninsi hoffi qax looro'uwwam kaa'amukkok liqaayyixxaa isim korina mato lamoo huduudukkuuyyi megegookko.

Usheexxat 4: Qoor manni annanni wosso'limmi googguwwa

Qoor manni odim hegeegonne wi'l firulas ee wi'l bakkaaranne atoorarukkuuyyi wosso'lookko. Ookkim leh afu mi'n manni kichche'oo bee'isa issimminatte. Atoorarakkam luwwi hegeeqqi gattina, uulli xummi bikkina, baxakka'a garakkam duuha'ina iheena xanookko. Wocamu manni yoolasim araassakkamo; iittansakkamo.

Bakkaara yakkamok wi'l firu manchi te'im meentichchi u'lummanne afuurakka'a mi'n abaroos kichche'oo bee'isa issimma yimma. Lehu mancho waammisimmi xale'i ihooyyo. Qee'lii waarukki qarmanchom ihuta'n lehu manchi u'lummanne cito'aa hoffe'ukkaare lam ballaa sas ballaa bakkaarimmi hasisa.

Hii'm wossi odim dut hagara. Hii'm wossina marakkamok mi'n diinate mine aagisakka'a lasage. Wossoo'limmina marakkamokim hegeegonne la'amoo lommanchi minenne te'im lob abbaayyi minennette.

Wossina marakkamo lob abbaayyi mine te'im moollina loban ihu lommanchi min ihmimi hasisoo mashka'i duta. Matisina hegeego yoo moalli ka mancho ilbeetichchisa moo'oo bikkina haydaatetti ihookko. Mulek odim ballanne baxo tiissiisimmiinsi ka lommanchonne qeddoo luwwa maara ku'limminam maraa wossoo'loo manni yookko. Eehaanniinsem mulek oo wossoo'lakkam mi'n annichchi galma'aakkoo lommanchi ihulas gaassi doolli heechchaa hiraagoo xa'makka'a inkiinnimminam wossoo'lakkamo.

Hegeegonne garukki minaadab mat suume wocoo mat giichchom ihuta'n hegeegonne yoo sulli gatti gaassii kaballi afeeqaxa hinkid garuda'e, hinkid hee'uda'e lommancho xa'makka'a inkiinnimmina xansiisookko.

Ee mi'n ammo'i wosoo'loo mannia buna kaasookko.
Buninne hincoo inqalom ihukko was gudookko.
“Wosoo'limmina waaroommo” yakka'a jinna
amadakkamoyyo. Marakko'i mi'n mannim liramookko
bagaan kichche'ooyyo.

Wosoo'leena waaru mannina buna kaasamukkuuyyim
midaadinne ee mi'n mannina hurbaatim gudookko.
Wossina waaru manni gudisakko'i bunaa saafuraa
itaatii agatii marookko bagaan hurbaata itaa
marooyyo. Wossina waaru mannim heelaatooyyo.
Wosoo'limmi amman chaayit haraarukkisaa
gundukkisaa iheena xanookko. Mat mat ammane onti
sa'aata afeena xanookko. Matmataagge eehanniinsem
higeena xanookko. Wossii daba'loo manni ammane
higisaa waarukkuuyyi gamaaninne te'im bii'l
moochchinne gambayeena xanookko. Moochchiinsi
bagado amadoo bikkina hincoobee'isa gaga ege'laa
higeena xanookko. Gamaan wossiinsi daba'loo manna
siidoo ammane uulla uraa fiikkookko. Ee'isinne
wosoo'limmi hegeego egerimminam tamookko.

Wosoo'limmi beyyonne lommanniinsi heesso macceesakkamo. Mine issukki harde'i manniinsi lam korinne korinne diraamookko. Eekka oos macceesukkuuyyi allachchanne diraamukkuuyyi losookko. Wossanne manna nakkoo'isa te'im ihakko'i beeluwwa edakkolas lommanni haabookko.

Diraancha diraamoo keen ka shuuyyam cawwaa ki'aa diraamooyyo. Mato diraamoo manchi laro allaarukkuyyi mulli xalig allaaraan diraamookkoka macceesaa ixxena laboo'isinne diraameena xanookko. Te'im ixxeensi lophphoo moolli manchi te'im ixxi anni, annabbaayyi diraamona macceesukkoka sawwukkuuyyi diraameena xanookko. Diraamukkuuyyi ixxi moolli lombe, sulli haraarooma, moollonnee sullannee qoxar gaaxxi anno'i, lachchi hayyo'i, hiraagaan, laakki adilluwwi,...mk yoolas eekee'n summa weeshukkuuyyi, "Eekee'n beeto; ookeenim qarookko" yukkuuyyi diraamookko. Eekka macceesa anno'i, "Hayya ibeeto! Hashshu qarummo" yukkuuyyi birshookko. Moollonne qoxar lehuta'n eehido'i

mancho wi'lonne kuroo'isa issakkamo. Meera maraa faradonne saa'la aradona asse'akkamo. Wossi minenne afuuraa macceesoo oosim eehido'i keeniinsi losukkuuyyi marookko.

“Heessi heesso qare” yakko'uuyyi lellakkam lellom oos losookkok wossoo'limmi beyyonne wocakko'uuyyi macceesaatette. Eekka odim allaachchenne losixxamookko. Kido'i lelli odim oos sawwite haraassukkuuyyi manninne wocanne aagixxameena xanato fuu'lisoo'isa issoohane.

Heessi hesso qare issaqqamakkamok, lam lam ihakka'atette. Mat heessi heesso qare yoohaare okki odim haqqi ereera qare yaa dabarookko. Okki odim, “Issaanchii issiisaanchii hooge” yoohaare okkim dabaraa, “Eeyya hooge” yookko. Mat mat hegeegonne “Issaanchoo issiisaancho” yoohaare “Illaanchoo samfoo” yaa dabarimminne “Issaqqe” yimminne mat wocukko ka mat tirato uwwukkuuyyi, hoogukkok ekkannina uulla uwwukkuuyyi wossoo'lakkam

lello. Ee lello macceesoo oos mat mat caakku bee'i luwwa caakkisakkamisa lossamo. Qaanqo'o labeena maroo dalak luwwa inkiinnita'a kuttamo. Habbaara wocakkam luwwa maha iheena xanookko yita'a hanaara biir issitamo. Ee'isinne li'oo oos anno'i saga'l usha awwanaa oos oosina higiseena xanoo lachcha qabaaxxookko. Hadiyyi heechqaanqam haraarisa loseena xanookko.

Wosoo'limmi oosinam lommanninam hasisoohane. Mat matiinsi tiiro a'lookko. Kichche'ukkok sawwite qoxxiixookko. Manninne aagixxamakka'a hee'akkamisa losakkamo. Aagubee luwwa xa'makka'a la'akkamo. Ee bikkina manninne wosoo'limmi lachcha qabaaxxakka'a wo'm mannoomatinne hee'imminam shooto'o yimmi xanamookko.

Mullisinne moo'akkamaare oos allaachchanne laro allaarukkuuyyi laro uraa ballanne ka lello lellooyyo. Mashka'oom laro moochchi bobasseena xanookko. Te'im gamaan laro amadaa mareena te'im lam

sas laro muraa muraa masseena xanookko. Te'im lar manni kuturanne, wixanne, weesanne aagaa afalaama miqakkamisa isseena xanookko. Ee bikkina laro fatakaa kido'i lellone jalageena oos hasooyyo. Eekka oosoommaniinsem ki'isaa losukkuuyyi li'ukkuuyyi marookko. Oos allaachchanne lellukkuuyyi jalagoolda'e, qoxxaa allaarooda'e moo'oohan ihubikkina, eebaxonne siidulas wocamoo bikkina oos ege'laa hosookko.

Qanannaaxxi Lasaaqqi Xa'michchuwwa

- I. Hanaan qananaa'lit qanannaato shooto'i issitaa woroon yoo xamichchuwwina dabachcha uuwe.
  1. Allaachchi beyyonne oos lelloo lelliinsi mat mato kure.
  2. Kallo'i lellone manni makkanne uullaa aphphisulas maha issakkamo?
  3. Ka wosoo'limmi googguwwiinse kiina lobakata mishisukkok hinkane? Mahina?

4. Hantulule’i lellonne oos lellukkuuyyi lasinne uullukkoka qasaa uullisaa lasage eda qasukkaare, mayyakkamo?
5. Wossoo’limmi hegeego egerimminam hinkide tamoo labissoo?

II. Kannii woron yoo sagalluwwa shiinnaatanse.

“A”	“B”
1. quyya	a. kade’anchii
2. gubbanchanne midaadinne ubimma	b. heebo’o
3. se’no’o	c. bakkaarimma
4. bagado	ch. haykara
5. xiddimma	e. buruura

